

Feminist Metodoloji Tartışmaları

Feminist Methodological Discussions

Sevinç GÜÇLÜ*

Özet: Bu makalede modernleşme sürecinde ortaya çıkan bilim ve metod anlayışı ile bu anlayışa yöneltilen eleştiri ve özelden de feminist eleştiri bağlamında feminist metodoloji tartışmaları ele alınmıştır. Makale dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde modernleşme ve bilim, ikinci bölümde modernleşme ve bilim anlayışına yöneltilen feminist eleştiriler, üçüncü bölümde feminist bir metodolojinin olanakları konusundaki görüş ve tartışmalar, dördüncüde de çağdaş, postmodern ve postkolonyal tartışmalar yer almaktadır. Metod konusundaki bir makalede kuramsal bakış açılarına da kaçınılmaz olarak değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bilimsel metod, pozitivism, feminist eleştiri, modernizm, postmodernizm

Abstract: Within the context of feminist criticism this article examines the thinking concerning science and methods in the process of modernization and discussions of feminist methodology. This study consists of four parts. The first part examines the relationship of modernization and science; feminist criticism forms the subject of the second part. Feminist opinions and discussions concerning the possibilities of feminist methodology form the third part and modern, postmodern and postcolonial discourse are the subject of the final part. Theoretical perspectives are discussed in this article.

Keywords: Scientific method, positivism, feminist criticism, modernism, postmodernism

Bilim ve bilimsel yöntemi kadın araştırmaları açısından ele aldığımızda karşımıza iki yol çıkmaktadır: Mevcut sosyal bilim metodlarını kadın konusuna uyarlamak veya mevcut sosyal bilim metodlarına getirilen feminist eleştiri bağlamında kadın konusundaki araştırmaları gerçekleştirmek. Acaba kadın çalışmaları konusunda feminist bakış açısı nasıl oluşturulabilir? Sınırları çizilmiş bir kadın çalışmaları alanı ve metodolojisi oluşturulabilir mi? Kadın çalışmaları disiplinler arası bir alan mıdır? Kadın çalışmaları alanında kadın ve diğerleri (ekonomi, hukuk, eğitim, sağlık vb.) şeklinde araştırmalar yaparak kadın konusunu açıklamış olur muyuz? Gerek batıda gerek ülkemizde bu ve buna benzer sorular sıkça sorulmakta ve tartışılmaktadır. Bu soruya getirilebilecek yanıtlar, hem bilimsel metodolojinin gelişimi konusundaki dönemler hem de buna koşut olarak feminist düşüncenin gelişimindeki dönemler ele alınarak verilebilir. Makalemizde metodoloji sözcüğü, belirli bir disiplin içinde çalışmanın nasıl ilerlediği, araştırmanın nasıl yürütüldüğü, bilimin amacı ve akıl yürütme biçimlerinin neler olduğu üzerinde odaklaşacak şekilde kullanılmıştır. Yine dayanılan kaynaklarda yöntem veya metod kavramı genel olarak verileri toplama teknikleri şeklinde ele alınmıştır.

Benzer soruların dile getirildiği, 23-24 Ocak 2003 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı ev sahipliğinde yapılan “*Üniversitede Kadın Çalışmaları*” toplantısında kadın çalışmalarında kavramsal ve metodolojik sorunlar başlığı altında disiplinlerarasılık, feminist bilgi üretimi ve feminist metodoloji ve teknikler konuları tartışılmıştır.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya, sguclu@akdeniz.edu.tr

Cancian, esasında Cook ve Fonow'a ait olan kategorileri kendi yorum ve düşünceleriyle birleştirerek feminist araştırmanın üzerinde durduğu kavramları ele almıştır. Ona göre feminist araştırmanın en belirgin özelliği toplumsal cinsiyet ve cinsler arasındaki "eşitsizliği" araştırmasıdır. Feministlere göre erkekler ve ataerkil düzen tarafından kadınlar üzerinde geniş bir baskı vardır, bu baskı doğal veya değişmez değildir. Ayrıca bu bakış açısı ırk ve sınıf gibi çeşitli eşitsizlikleri de kapsar. Bu teorik varsayımlar eşitsizliği azaltmaya yönelik güçlü bir politik ve etik kararlılık içerir. Birçok feminist araştırma, kadınların günlük "deneyimlerini" anlatır. Mülakat ve etnografi teknikleriyle kadınların duygu ve davranışlarını, geleneksel araştırmanın tersine, onaylar. Burada amaç, insanların deneyimlerine "ses" vermektir, onları doğru bir şekilde yansıtabilmektir. "Aktivizm" kavramı da önemlidir. Genellikle feminist araştırma, sosyal yapıyı değiştirici hareketler ve politikalar içerir. Buna kadınlar için araştırma denir. Feminist araştırma "eleştireldir". Araştırma evresinin, araştırmacının toplumsal cinsiyeti, ırkı, sınıfı ve cinsel oryantasyonundan etkilendiğini, böyle şekillendiğini savunur. Geleneksel araştırma yöntemlerini eleştirir. Feministler, araştırmacı ve araştırılan ayrımını reddeder ve araştırılana da güç veren "katılımcı metodları" tercih ederler. Örneğin, klasik mülakat tekniği yerine karşılıklı interaktif bir mülakatı tercih ederler. Cancian, makalesinde boşanmış kadın ve erkeklere, heteroseksüel çiftlere ve feminist sağlık topluluğundaki katılımcılara uygulanan interaktif yöntemin sağladığı faydalardan da söz etmektedir (Cancian, 1992, 623-642).

Marie Mies, feminist bir araştırma için metodolojik ilkeleri şu şekilde ele almıştır:

- 1) Değerden arınmış araştırma önermesi, araştırma nesnelere karşı tarafsızlık ve kayıtsızlık ilkesi yerine, araştırma nesnelere ile kısmen yan tutan, kısmi özdeşleşmeyle gerçekleştirilen "bilinçli taraflılık" benimsenmelidir. Burada Sandra Harding'in "kesin olan şey ister kadın ister erkek olsun, günlük yaşamda kadın sömürüsüne etkin bir biçimde karşı çıkmayan bir kişinin cinsiyetçilik ve erkek merkezliliği tarafından çarpıtılmamış herhangi bir konudaki toplumsal araştırmayı yapamayacağı gerçeğidir" düşüncesini de hatırlamak gerekir.
- 2) Araştırmacı ve araştırma nesnelere arasındaki dikey ilişki ve yukarıdan bakış, yerini aşağıdan bakışa bırakmalıdır.
- 3) Salt düşünmeye dayalı, katılımsız "seyirci bilgisi", kadının kurtuluşu için yerini eylemlerde, hareketlerde ve mücadelelerde aktif katılıma bırakmalıdır.
- 4) Kadınların ezilmesi ve sömürülmesine karşı çıkmak, ataerkil sistemi anlamak için başlangıçtır.
- 5) Araştırma süreci hem araştırma özneleri sosyal bilimciler, hem de araştırma nesnelere (hedef gruplar olarak kadınlar) için bir bilinçlenme süreci olarak yaşanır.
- 6) Kadınların problem-formülasyonu metodolojisi ile kolektif bir iç sorgulama yapmaları, kadınların bireysel ve sosyal tarihlerinin incelenmesiyle yan yana gitmelidir.
- 7) Kadınlar kendi deneyimlerini kolektifleştirmeye başlamadıkça, kendi tarihlerine sahip çıkamazlar (Mies, 1995, 48-64).

M. Mies'in değindiği kadın tarihinin yazılması konusunda sözlü tarih önemli bir araştırma yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır. Sözlü tarih, belirli bir olayı, bir zaman dilimini, özelliklerini, bir oluşumu, o dönemde yaşamış kişilerin tanıklıklarına başvurarak inceleme, bilgi alma yöntemidir (Çakır, 1995, 226).

Feminist katılımcı araştırma, araştırmacı-araştırılan arasındaki ayrımın ortadan kaldırılması ile araştırmacıyı kontrol etme duygusundan uzaklaşarak, açıklık, karşılıklı alışveriş, karşılıklı paylaşılabilir değerlerine dayanır. "Etkileşimci yöntem" olarak bilinen tekniklerden yararlanarak, araştırılanı, araştırma sürecinin önemli bir ögesi kılmak hedeflenir. Toplumu daha eşitlikçi hale getirmek nasıl mümkündür, sosyal gerçekliği anlamak ve dönüştürmekte çözüm getirici yollar nasıl sağlanır, temel sorularından yola çıkılır. Böylece araştırmacı bilginin yardım edici biçimde

lendirmek durumundadır, diyebiliriz.

Sonuç ve Değerlendirme

Feminist epistemoloji, geleneksel epistemolojilere büyük ölçüde benzemekle birlikte, ondan farklı, yeni görüşler, reform olanakları sunmaktadır. Ancak son yıllarda feminist epistemoloji, postmodern, post yapısalcı ve sömürge sonrası düşüncelerle önemli ölçüde sekteye uğratıldı. Farklı görüş açılarını kabullenip, çoğulcu bir yöne yaklaştı. Feminist metodoloji pozitivistliğe getirdiği eleştiriler bağlamında genelde kabul görse de katılımlı gözlem ve deneyim tekniklerinin dışında aktivizm ve aksiyon ile ilgili teknikleri pek ilgi görmemektedir. Cancian'a göre burada feminist metodolojinin bilimsel bilgi standartlarını oluşturamaması, örneklem seçmek için sağlıklı veri tabanlarının oluşturulamaması, akademideki hiyerarşik güç ve prestij yapısı gibi nedenler yer almaktadır. Ancak feminist metodoloji pozitivist bilim üretme biçimini eleştirerek sarsmış ve bu gelenek içinde araştırmaya eylem katmak, katılımcı yaklaşım kullanmak, kadınları güçlendirmek gibi yeni teknikleri vurgulamıştır. Feminist araştırma, toplum içindeki çoklu hiyerarşileri ve eşitsizlikleri ortadan kaldırma hedefini güderek, nitel yöntem ve teknikleri ön plana alarak katı pozitivist ilkeleri sarsmaya devam etmektedir. Tüzel'in belirttiği gibi (2009, 545) feminist araştırma, değerden bağımsız olduğu varsayılan ideolojik araştırma biçimlerinin ve bilim anlayışının, stratejik bir bilgi edinme biçimi ile yer değiştirdiği; gerçekliğin bilgisine ulaşma iddiasını sorgulayan; gerçek ile onun bilgisi arasındaki ilişkinin çarpıtmaya uğratılmak yerine, niteliğinin açık edildiği bir yaklaşım içinde gerçekleşebilir. Bu yönüyle feminizm, sosyal bilimlerin "uyumlulaştırın", "ehlileştiren", "kategorize eden" ve "tanımlayan" hallerine karşı direnir. Sonuç olarak feminist araştırma yöntemi, sadece anlama ve açıklama amacını gütmeyen, kadınların yaşamlarını dönüştürme işlevini de yerine getirmeye çalışan bir yöntemdir. Yine feminist araştırma yöntemi farklı disiplinlerin çözümleme yöntemlerini de kullanarak amaçlarını gerçekleştirme konumundadır.

KAYNAKÇA

- Akgökçe, N. (2001). "Kültürel Prizmanın Işığında Farklılıklar, Batılı Kadın Uzmanların Gözüyle Türkiye'deki Kadın". Ed. İlyasoğlu A.-Akgökçen. *Yerli Bir Feminizme Doğru*, 53-76. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Aliefendioğlu, H., & Özbilgin M. (2001). "Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik Araştırmalarında Araştırmacı ve Katılımcı İlişkisi: Yeni Arayışlar ve Yönelimler". *Kadın/Woman 2000*, II/II.
- Benhabib, S. (2008). "Feminizm ve Postmodernizm: Huzursuz Bir İttifak". Ed. Benhabib, S., Butler, J., Cornell, D., & Fraser, N. *Çatışan Feminizmler*. Metis.
- Benton, T., & Craib, I. (2008). *Sosyal Bilim Felsefesi*. Ed. Tatlıcan, Ü., & Binay, B. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Cancian, F. (1992). "Feminist Science: Methodologies that Challenge Inequality". *Gender and Society*, 6, 623-642.
- Cook, J., & Fonow, M. M. (1986). "Knowledge and Women's Interest: Issues of Epistemology and Methodology in Feminist Sociological Research". *Sociological Inquiry*, 56 1. 2-29.
- Çakır, S. (1995). "Türkiye'de Kadın Tarihini Yazmak". Ed. Çakır, S., Akgökçe N., *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem*, 222-230. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çakır, S. (1996). "Kadın Araştırmaları Bilimde Neleri, Nasıl sorguluyor, Neleri Değiştirmek İstiyor?". Ed. Kuvvet L. *İnsan, Toplum, Bilim*. 305-317. İstanbul: Kavram Yayınları.
- Çimrin, F. (2006). "Kendisine Gelecek Hazırlayan Bir Alan Olarak 1980 Sonrası Türkiye'de Kadın Çalışmaları". *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1, 3, 142-151.
- Demir, Ö. (2012). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Demir, Z. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: İz yayıncılık.

- Donovan, J. (2010). *Feminist Teori*. Çev. Aksu, B., Gevrek, M., & Sayılan, F. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doucet, A., & Mauthner, S. N. (2007). "Feminist Methodologies and Epistemology". Ed. Bryant, D. C., & Peck, L. D. *21st Century Sociology, II/III*, 36-42.
- Ecevit, Y. (1996). "Türkiye'de Kadın çalışmaları: Durum, Sorunlar ve Gelecek". *Akademik Yaşamda Kadın*. Ankara: Türk-Alman İşleri Kurulu.
- Ewick, P. (1994). "Integrating Feminist Epistemologies in Undergraduate Research Methods". *Gender and Society, VIII/1* 92-108.
- Fraser, N., & Nicholson, L. (1994). "Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaşma". Çev., Mehmet Küçük. Ed. Mehmet Küçük. *Modernite versus Postmodernite*. 305-317. Ankara: Vadi.
- Gorelick, S., (1991). "Contradictions of Feminist Methodology". *Gender and Society, 5/4*, 459-477.
- Harding, S., & Norberg, K., (2005). "New Feminist Approaches to Social Science Methodologies: An Introduction". *Signs: Journal of Women in Culture and Society, 30/4*, 2009-2015.
- Kandiyoti, D. (1995). "Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar". Ed. Ş. Tekeli. *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, 367-382, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaduman, A. B. (2006) "Kadın Araştırmalarında Yeni Yaklaşımlar II". *Kadın Çalışmaları Dergisi, 3* 89-93.
- Keat, R., & Urry, J. (1994). *Bilim Olarak Sosyal Teori*. Çev. Nilgün Çelebi. Ankara: İmge Yayınları
- Kırca, S. (2001) "Feminist Kültürel Çalışmalarda Kuram ve Yöntem Tartışmaları: Dünyadan Türkiye'ye Açılan Pencere". *Toplumbilim, 25-31*.
- Kümbetoğlu, B., (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Marshall, G., (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. O. Akinhay, D. Kömürcü. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayıncılık.
- McCarthy, E. D. (2002). *Bilgi Kültürü*. Çev. Figen Yılmaz. İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.
- Mies, M. (1995). "Feminist Araştırmalar için Bir Metodolojiye Doğru". (Çev. Ayşe Durakbaşa), Ed. Aynur İlyasoğlu, Serpil Çakır, & Necla Akgökçe. *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem*, 48-67. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mohanty, C. T. (2008). *Sınır Tanımayan Feminizm, Teoriyi Sömürgeleştirilmekten Kurtarmak, Dayanışmayı Örmek*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Ritzer, G. (2005). "Feminist Epistemology". Ed. Mary F. Rogers, & Jennifer Pemberton. *Encyclopedia of Social Theory*, 271-274. Sage.
- Sancar, S. (2003). "Üniversitede Feminizm? Bağlam, Gündem ve Olanaklar". *Toplum ve Bilim 97*, 164-182.
- Sunar, L., & Şentürk, M. (2006). "Kadın Çalışmaları Genellikle Feminizmle İç İçe Geçer" Prof. Dr. Serpil Sancar Üşür ile yapılan röportaj. *Kadın Çalışmaları Dergisi, 3*, 158-163.
- Timisi, N. (2002-2003). "Üniversitelerde Kadın Çalışmaları Toplantısı'nın Ardından". *Toplum ve Bilim, 95*, Kış, 202-207.
- Tüzel, G. B. (2009). "Feminist Bir Doktora Tezi Yazmak". Ed. Dilek Hattatoğlu, & Gökçen Ertuğrul. *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, 527-551. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Wallace, R., & Wolf, A. (2004). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. Çev. Leyla Elburuz, & M. Rami Ayas. İzmir: Punto Yayıncılık.
- Wolf, D. L. (2009). "Saha Çalışmasında Feminist İkilemler". Çev. Dilek Hattatoğlu, & Gökçen Ertuğrul. Ed. *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, 372-442. İstanbul: Anahtar Kitaplar.